

5 Politika proti fotbalovému chuligánství v České republice – Policy Analysis

Lidi, dejte už s tím pokoj, za chvíli bude začátek!“ ozval se z *na-
presovaných bariér varovný hlas. Pískání v hledišti se vzrnulo,
tisícihlavý dav na všech stranách stadionu natahoval krky směrem
k uličce, kde se měli objevit hráči.*

Burian, V.: Klub fotbalových panen, s. 23 - 24

S fotbalovým chuligánstvím se potýkají orgány státní správy a národních policií všech států. Diváckému násilí (projevům fotbalového chuligánství a rasismu na fotbalových stadionech), které je vnímáno jako velmi závažný problém, je věnována pozornost i v České republice.

Této problematice je nutné se věnovat systematicky jak na úrovni prevence, tak represe, a to nejen v měřítku národním, ale především na úrovni nadnárodní spolupráce. To je dáno skutečností, že se do diváckého násilí v současné době ve zvýšené míře promítají rasistické a další xenofobní projevy, které je třeba eliminovat (srov. Zpráva o problematice extremismu na území ČR za rok 2002).

V následujících kapitolách se proto nejprve zaměřím na fotbalové chuligánství v kontextu policy analysis, potenciálního ohrožení demokracie a vnitřní bezpečnosti a protixtremistické politiky. Následně budou popsáni aktéři zapojující se do této policy. Dle Fialy a Schuberta (2000) klade analýza policy do centra svého bádání jako teoretický koncept především politické aktéry, jejich obsahové zájmy a strategie k dosažení jejich cílů.

Při popisu policy proti fotbalovému chuligánství lze dle mého soudu využít koncept výzkumu sítě dle Fialy a Schuberta. V centru přístupu chápající politiky jako síť stojí – všeobecně formulováno – relativně všední fenomén: osoby, případně organizace udržující a/nebo hledající vztahy k jiným individuálním aktérům nebo aktérům ve formě organizací. Z těchto spojení vzniká předivo so-

ciálních, ekonomických nebo politických vztahů – sítě (Fiala, Schubert 2000).

Při popisu politiky proti fotbalovému chuligánství je patrné, že jednotlivé organizace (vládní, nevládní, spojené s ČMFS), státní orgány, fancluby, pořadatelé fotbalových utkání a zástupci obcí mají určité představy o možnostech politiky, takže často dochází k střetům ohledně jejího zaměření.

Současný stav této velice specifické oblasti politiky je možno vyvodit z prohlášení a dokumentů jednotlivých aktérů.

5.1 Politika proti fotbalovému chuligánství v České republice

Česká republika je členem různých mezinárodních organizací, které se alespoň částečně věnují problematice fotbalového chuligánství (projevům rasismu, nacionálního šovinismu atp. při fotbalových utkáních), a to i na území ČR (především v rámci boje proti rasismu, terorismu a policejní spolupráce).

Česká republika např. v letech 1999 - 2000 koordinovala činnost pracovní skupiny k diváckému násilí v rámci Visegrádské spolupráce (spolupráce ministrů vnitřní ČR, SR, Polska, Maďarska) (OBP MV ČR 2003a).

Politiku proti fotbalovému chuligánství ovlivňují aktéři působící na lokální, celostátní i mezinárodní úrovni. (V rámci mezinárodní spolupráce při ME 2004 v Portugalsku dohlížel na české fanoušky šestičlenný policejní tým. Během MS 2006 dohlíželo na české fanoušky třicet tři policistů.) Tyto aktéry lze rozdělit na vládní a nevládní organizace.

V ČR funguje jako meziresortní iniciativně koordinační vládní orgán Koordinační komise k problematice diváckého násilí a nevhodného chování při sportovních utkáních (desetičlenný tým se schází dvakrát ročně) (OBP MV ČR 2003a).

Tato komise byla zřízena při Ministerstvu vnitřní ČR v roce 1996 na základě usnesení vlády ČR č.27 ze dne 11. ledna 1995, kterým ČR přistoupila k Evropské úmluvě k diváckému násilí a

nevhodného chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech.¹⁶⁹ V dubnu 1996 byla uzavřena Dohoda mezi MV ČR (J. Rumlem) a MŠMT (I. Pilipem) o zřízení této Kordináční komise k problematice diváckého násilí a nevhodného chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech.

Členy Komise jsou zástupci Ministerstva vnitra (MV ČR), Policie ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), přízvanými spolupracujícími subjekty pak zástupci Českomoravského fotbalového svazu a Českého svazu ledního hokeje (ČSLH). Jedním z úkolů Komise je i každoroční zpracování tzv. Národní zprávy k diváckému násilí a nevhodnému chování, zvláště při fotbalových zápasech. Tato zpráva je předkládána na jednání Stálého výboru Evropské úmluvy.

Aktivity Komise jsou zaměřeny na zlepšení spolupráce Policie ČR a sportovních klubů při přípravě a realizaci bezpečnostních opatření při fotbalových a hokejových zápasech a na informování Policie ČR i svazů o současných evropských trendech zvyšování bezpečnosti na stadionech a prevence diváckého násilí (bariery, oplocení, účinná kontrola davu např. kamerovými systémy). Ministerstvo vnitra je dále představitelům České republiky ve Stálém výboru Evropské úmluvy k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech, který je zřízen při Radě Evropy. V souladu s prioritami Rady Evropy a usneseními Evropské konference ministrů odpovědných za sport se i Česká republika věnovala v období 2000 - 2002 ve zvýšené míře prevenci rasismu, xenofobie a intolerance ve sportu. Dne 13. července 2001 přijal Výbor ministrů Rady Evropy „Doporučení Rady Evropy k prevenci rasismu, xenofobie a intolerance“, které vzniklo za výrazného přispění České republiky (viz OBP MV ČR 2003a).

¹⁶⁹ V této úmluvě je podstatný článek č.4 o mezinárodní spolupráci a článek 5 o identifikaci a nakládání s provinilci.

Prioritním úkolem v r. 2002 bylo zapojování České republiky do mezinárodní spolupráce při potírání diváckého násilí, a to v návaznosti na směrnici Rady Evropské unie č. 2002/348/JHA ze dne 25. dubna 2002, týkající se bezpečnosti v souvislosti s fotbalovými zápasy s mezinárodní dimenzí. Na základě této směrnice má každý členský stát zřídit Národní fotbalový informační bod jako součást policie, který bude sloužit jako přímý centrální kontaktní bod pro výměnu relevantních informací. Tímto způsobem má být usnadněna mezinárodní policejní spolupráce při fotbalových zápasech s mezinárodní dimenzí. K navázání bližší spolupráce s policejními jednotkami specializovanými na divácké násilí v zemích EU se dne 14. března 2002 uskutečnil v Praze pracovní seminář. Zúčastnili se ho policisté z Nizozemí a Rakouska, tedy ze zemí, s nimiž Česká republika hrála kvalifikační zápasy pro ME ve fotbale v r. 2004. Byly zde především projednávány standardy výměny policejních informací a policejní spolupráce jako takové.

V r. 2002 byla vzájemná spolupráce realizována při přípravě několika rizikových mezinárodních zápasů v ČR. Reakcí na stoupající míru agresivity na fotbalových stadionech, která se projevila v roce 2003, byly závěry vzešlé z diskuse mezi ministrem vnitra a předsedou ČMFS na téma součinnosti Českomoravského fotbalového svazu, fotbalových klubů a Policie ČR. Dohoda se týkala novelizace smlouvy Policejního prezidia ČR a ČMFS; garantování dohledu nad dodržováním Projektu Stadiony 2003 ČMFS; úzké součinnosti mezi ČMFS, fotbalovými kluby a Policií ČR (součástí povinnosti pořadatele bude seznámit účastníky s podmínkami vstupu na stadion, včetně zákazu vstupu osob pod vlivem alkoholu nebo drog, Policie ČR bude připomínkovat licenční podmínky klubů první i druhé ligy) a analýzy stávající legislativy a jejího uplatňování v praxi.

Při Českomoravském fotbalovém svazu dále existuje Komise pro bezpečnost stadionů, která má pomoci realizovat pětiletý program modernizace stadionů Stadiony 2003. Projekt Stadiony 2003 byl ukončen před začátkem fotbalové sezóny 2003/2004 (k

tomu stov. Evropská úmluva k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových utkáních).

Za bezpečnostní opatření při fotbalových zápasech tak v ČR odpovídají místně příslušní policejní funkcionáři, se kterými specialisté spolupracují. Pro klidný a bezpečný průběh zápasu je důležitá nejen již zmíněná spolupráce se specialisty Služby kriminální policie a vyšetřování, ale také s organizátory zápasů a s kluby (srov. Bureš 2002).

Od 1. 10. 2006 platí v České republice speciální legislativní úprava této problematiky (projednávaná od roku 2004), která prošla PS P ČR a byla podepsána prezidentem Václavem Klausem. Opírá se o přijatou novelu trestního zákoníku, který stanovuje, že pachatel, který se podílí na narušení sportovního utkání, lze udělit trest až dva roky vězení nepodmíněně. Novela rovněž umožňuje soudu, aby agresivním příznivcům zakázal vstup na stadion. Pokud by se výtržník dopustil jednání opakovaně, nebo jako člen organizované skupiny, mohl by ve vězení strávit až tři roky.

K legislativní změně přispělo několik skutečností:

- návštěva a hodnocení mise Rady Evropy v roce 2004,
- podpora ze strany médií (všechna tištěná média dávala prostor předkladateli zákona, p. poslanci Vlastimilu Ostřerému z US-DEU, a pozitivně hodnotila vznikající legislativní změnu),
- podpora změny legislativy napříč politickými stranami v Poslanecké sněmovně i Senátu Parlamentu ČR,
- pozitivní hodnocení zákona prezidentem republiky Václavem Klausem,
- množství incidentů fotbalových chuligánů v letech 2003 – 2006 (viz popis výše),

- skutečnost, že některé státy mají tuto problematiku rovněž zpracovanou ve formě speciálních zákonů (typicky Anglie)¹⁷⁰.

5.1.1 Fotbalové chuligánství jako prvek potenciálního ohrožení demokracie a vnitřní bezpečnosti

V některých projevech radikálního fotbalového chuligánství lze spatřovat i prvek potenciálního ohrožení demokracie a vnitřní bezpečnosti. To se týká především extremisticky orientovaných chuligánských skupin, které je možno vnímat jako skupiny ohrožující demokracii a vnitřní bezpečnost v České republice.

Je otázka, zda extremistické postoje radikálních skupin nejsou způsobily přejít v aktivity, které destruktivně působí, ať již přímo nebo v dlouhodobém důsledku, na stávající demokratický politicko-ekonomický systém (viz propojení anglického fotbalového gangu Chelsea Headhunters s teroristickou organizací Combat 18).

Vzhledem k počtu fotbalových radikálů napojených na ultrapravicové či ultralevicové skupiny a postupům policejních složek

¹⁷⁰ Italská vláda v roce 2006 schválila nová opatření v boji proti fotbalovým chuligánům. V případě vhození dělbuchu či jiné nebezpečné věci, hrozí pachateli pokuta až tisíc eur. Podobně švédský parlament schválil zákon, který by měl pomoci v boji s násilím na fotbalových i jiných sportovních stadionech. Od 1. 7. 2005 tak ve Švédsku mohou pořadatelé vyhlášeným výtržníkům zakázat vstup na zápasy na jeden rok, v odůvodněných případech i na delší dobu. Za porušení nařízení hrozí trest až půl roku odnětí svobody. Zákon proti fotbalovým výtržníkům schválili v roce 2006 i ve Švýcarsku, které bude v r. 2008 spolupředat Mistrovství Evropy. Nová právní úprava umožňuje policejním složkám z jednotlivých švýcarských kantonů sdílet informace o známých a podezřelých chuligánech a vytvářet databázi jako prevenci proti násilí spojenému se sportem. Navíc policie může vydávat zákazy cestování a vstupu na stadiony, v krajním případě může podezřelé zadržet na 24 hodin.

proti těmto jednotlivcům, lze ohrožení demokracie ze strany chuligánských skupin zcela vyloučit. Přesto nelze do budoucna vyloučit jistou radikalizaci těchto skupin.

5.1.1.1 Vymezení pojmů demokracie a vnitřní bezpečnost

Demokratický systém v České republice lze rámcově vymezit na základě demokratických ústavních principů definovaných v českém ústavním pořádku. K nim patří úcta k právům a svobodám člověka (čl. 1 Ústavy); svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy); nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy); svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy); soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy); ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy); svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezczitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod (čl. 1 a čl. 3 Listiny základních práv a svobod) (David 1997).

Podle Mareše (2003b) je v celosvětovém měřítku vymezení demokracie (resp. základních kritérií demokratického ústavního státu) předmětem diskusí. Často se přitom vychází z politologického pojetí vypracovaného ve Spolkové republice Německo v návaznosti na rozsudky Spolkového ústavního soudu, které odůvodňovaly zákazy Socialistické říšské strany (Sozialistische Reichspartei) v roce 1952 a Komunistické strany Německa (Kommunistische Partei Deutschlands) v roce 1956. Demokratický řád je tak vymezen osmi principy:

- 1) lidská práva;
- 2) suverénita lidu;
- 3) rozdělení moci;
- 4) odpovědnost vlády;
- 5) zákonost správy;

- 6) nezávislost soudů;
- 7) princip více stran;
- 8) rovnost šancí stran, včetně svobody opozice.

Druhým pojmem, který je třeba vymezit, je vnitřní bezpečnost. Vnitřní bezpečnost může být chápána jako vícevýznamový pojem pro procesy, instituce a opatření ve vnitřní politice, jejichž úkolem je nastolit a udržovat takové poměry, v nichž bude respektován právní pořádek a státní orgány budou schopné vykonávat funkce. Cílem je na jedné straně obrana před ohrožením pro individua, na straně druhé zajištění politického, sociálního a hospodářského řádu (Mareš 2002). Sporné je, zda se pojem vnitřní bezpečnost vztahuje na veškerý komplex bezpečností uvnitř státu (tj. na bezpečnost sociální, ekonomickou, ekologickou apod.) či zda je třeba jej vnímat v užším pojetí, které je charakterizováno spíše vazbou na kriminalitu a na antisystémové aktéry uvnitř státu.

Miroslav Mareš (2002: 24) doporučuje následující definici: „Vnitřní bezpečnost je stav, kdy jsou na nejnižší možnou míru eliminovány hrozby ohrožující objekt (zpravidla národní stát, případně mezinárodní organizaci) a jeho zájmy akcemi zevnitř a tento objekt je k eliminaci stávajících i potenciálních hrozeb efektivně vybaven a k ní ochoten. Hrozby demokratickému národnímu státu i jeho opatření proti nim se přitom týkají ohrožování demokratického politického systému od extremistů, sociálního systému od masové kriminality, hospodářství od korupce a ekonomické kriminality a sociálního, hospodářského a politického systému celkově od organizovaného zločinu.“¹⁷¹

¹⁷¹ Pojem hrozba bychom měli používat pro označení projevů, gest, opatření nebo činů, kterými se vyjadřuje vůle někomu uškodit nebo které vyjadřují hněv. Hrozba je znamením či předzvěstí takového působení, které na straně ohrožení vyvolává obavy. Každá hrozba může způsobit menší, větší nebo dokonce nenahraditelné škody, a tím vyvolává strach ohroženého. Hrozbu bychom měli pojímat jako jev objektivního charakteru, který působí nezávisle na zájmech ohroženého. Ten svými opatřeními a svým chováním může hrozbu zmírnit, nebo dokonce zcela

Bezpečnostní rizika jsou jevy a procesy, které mohou přímo nebo nepřímo negativně působit na společnost, funkce státu či občany České republiky. Tímto jevem může být i fotbalové chuligánství, které by potenciálně mohlo přerůst v bezpečnostní hrozbu.

Rizika při vyhodnocování hrozeb, což je jeden z prvních kroků při koncipování bezpečnostní politiky/strategie, se mohou pohybovat mezi dvěma základními krajnostmi. První je riziko sebeuspokojení, tedy zanedbání evidentních hrozeb. Druhou krajností je paranoia neboli securizace neexistujících hrozeb. Ta se projevuje přijímáním neadekvátních, přehnaných opatření, po nichž může dojít k umocnění naléhavosti hrozby, jež do té doby byla nanejvýš latentní. Hrozba, do té doby vzdálená a nezáměrná, se může proměnit v hrozbu přímou a záměrnou. Bezpečnostní rizika bychom měli odvozovat od bezpečnostních hrozeb, a proto bychom je měli stejně jako hrozby dělit na rizika vojenského, politického, ekonomického, ekologického, sociálního a kulturního charakteru. (Eichler 2003: 33)

Při zajišťování vnitřní bezpečnosti se Česká republika soustřeďuje na opatření dlouhodobější a systémová, která jsou zaměřena na zlepšení bezpečnostní situace na území České republiky a směřují k posilování represivního a preventivního působení státu. Cílem je zachování ústavního pořádku a demokracie a udržení vnitřní politické stability. Bezpečnostní orgány České republiky jsou při své činnosti vázány a omezeny normami mezinárodního práva a českým právním řádem. Jejich činnost nesmí bezdůvodně omezovat svobodu občana. Orgány státu však přitom musí mít možnost účinně odhalovat a objasňovat protiprávní činnost. Klíčovou rolí v systému vnitřní bezpečnosti z hlediska projevů fotbalového chuligánství hraje Policie České republiky, která zajišťuje veřejný pořádek a bezpečnost. Důležitou úlohu mají v tomto systému i další orgány činné v trestním řízení (soudy, státní zastupitelství). Stejně tak ji ale může umocnit nebo i nechtěně vyvolat (Eichler 2003:33).

pitelství). Aktivita státních orgánů v oblasti zajišťování vnitřní bezpečnosti mohou být doplňovány činností soukromých bezpečnostních institucí (např. bezpečnostními agenturami dohlížejícími na fotbalová utkání), jejichž působnost je zákonně vymezena.

Úkolem vnitřní politiky státu je formulovat a realizovat zásady směřující k ochraně demokratických základů státu, vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v ČR. Nezastupitelnou roli v oblasti ochrany veřejného pořádku a zajištění vnitřní bezpečnosti obyvatele má ministerstvo vnitra a Policie ČR, která plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti v rozsahu vymezeném ústavními zákony, zákony a ostatními obecně závaznými předpisy, což se týká i fotbalového chuligánství či projevů rasismu na fotbalových stadionech.

5.1.2 Hrozby pro demokracii a vnitřní bezpečnost při aktech fotbalového násilí

Podstata fotbalového chuligánství sice spočívá v opuštění právních a společenských norem (příčemž jsou ale vytvářeny i vlastní subkulturní normy, např. neudávat na policii po rvačkách chuligány z ostatních klubů, ačkoli např. vyslýchanému způsobili zranění) i v nepřátelství vůči policii (a jejím prostřednictvím vůči společensko-politickému establishmentu), avšak politicky odvodněnou koncepci směřující proti demokratickému systému chuligánství nemá. Jako specifická forma kriminality se však stalo politickým problémem, který je řešen v rámci vnitřní bezpečnosti a v realitě (např. v ČR) je politika vůči němu spojena s protixtremistickými odděleními bezpečnostních složek (což z však z hlediska politologického hodnocení není určující) (Mareš 2003a).

Za nejrizikovější faktor působení některých chuligánských skupin lze považovat jejich možné propojení s extrémní pravíci či levicí a vzájemné přebírání myšlenkových konceptů (typicky pravíků nacistické či komunistické ideologie a symboliky určitými chuligánskými skupinami), nebo vzniku tzv. extremistického tero-

risimu jako jevu propojeného s fotbalovým chuligánstvím a krajně pravicovými či krajně levicovými skupinami napojenými na chuligánskou subkulturu (stov. Kol 2001: 7).

Hrozbou pro demokracii se může stát i tzv. fotbalový rasismus a jeho projevy, což je představiteli ČMFS a MV ČR vnímáno jako největší problém současné kopané. Eliminace rasových konfliktů a rasového násilí je uvedena jako jedna z priorit Bezpečnostní strategie České republiky (viz Bezpečnostní strategie ČR 1999: 11 - 12).

Centrum strategických studií (2003) přiznává, že fotbalové chuligánství se v určitých lokalitách v ČR může stát problémem vnitřní bezpečnosti, přesto uvádí, že v České republice je v současnosti např. ve srovnání s Polskem chuligánství mnohem méně rozvinuté a není třeba podléhat a také v této oblasti „českému sebestmračství“, resp. sklouzávat k bezdůvodné kritice bezpečnostních složek v době, kdy je jejich angažovanost proti tomuto fenoménu poměrně rozsáhlá a relativně úspěšná (a z určitého pohledu někdy i přehnaná).

5.2 Protiextremistická politika v České republice a fotbalové chuligánství

Extremismus je mnohovrstevný fenomén, který je vyvoláván mnoha příčinami sociálního, ekonomického, ideologického, náboženského, etnického a ekologického charakteru nebo jejich kombinací (stov. Danics 2004).

Pro politologii a další sociální vědy představují antidemokratické fenomény velkou výzvu, jejich akademický výzkum však provází řada problémů. Vyplynávají mj. z nejednotného pojetí demokracie, z rozdílného náhledu na fenomény, které demokracii (ať již fakticky nebo domněle) ohrožují, a ze zpochybnování jejich srovnatelnosti, z obav ze zneužití výsledků vědeckého bádání státním aparátem apod. (Mareš 2003b: 297). Při popisu fotbalového chuligánství, musíme konstatovat, že politologická termi-

nologie týkající se extremismu není v ČR zcela jasně definovaná (stov. Fiala 1998; Mareš 2001). Fiala (1998) tvrdí, že z hlediska politické vědy je obecný pojem „politický extremismus“ velmi problematický, protože je příliš prázdný, libovolně aplikovatelný a jeho výpovědní a označovací hodnota je prakticky nulová. Rovněž Zbořil (2001) považuje toto označení za účelové, tedy nepřesné.

Fotbalové chuligánství lze pouze částečně podřadit pod pojem kriminalita s extremistickým podtextem, která je definována jako trestná činnost ovlivněná extremistickými postoji.¹⁷²

Pod pojmem „kriminalita s extremistickým podtextem“ či „kriminalita motivovaná rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávisť“ se rozumí jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku a jeho pohybem k útoku je apriorní nenávisť vyplývající z příslušnosti adresáta k rase, národnosti, náboženství, třídě či jiné sociální skupině (Danics 2002:70).

Mareš (2003a) poznamenává, že politologický výzkum v této oblasti je komplikovaný a dosud nepřilíš rozvinutý. Příčinou je heterogenita extremismu, jeho jednotlivých forem a protiextremistické politiky. Někdy bývá fotbalové chuligánství označováno i jako fanatismus.¹⁷³

Je velice obtížné, ne-li nemožné, hovořit o extremistické subkultuře jako celku. Důkazem může být subkultura skinheads (ale i subkultura fotbalových chuligánů), v jejímž rámci působí mnoho proudů a ideových koncepcí. Chování spadající pod pojem kriminalita s extremistickým podtextem se může vyskytovat i v rámci fotbalových utkání. Na fotbalových stadionech se lze setkat s hajlováním, provoláváním nacistických, rasistických či antis-

¹⁷² Stov. Zpráva o problematice extremismu na území ČR (2002).

¹⁷³ „K obsahovým oblastem jako takovým, které mohou být předmětem fanatismu, se počítají všechny oblasti života, které jsou přístupné osobní identifikaci, vysokému ohodnocení a intenzivní angažovanosti. Z hlediska rozsahu a důsledků je nejdůležitější oblast náboženství a politiky.“ (Hole 1998: 32) Hole (1998) jako jeden z obsahových druhů uvádí i sportovní fanatismus.

mitských pokřiků, poznámek a hesel. Přesto nemůžeme tvrdit, že osoby, které tak činí, mají vazbu na pravice extremistické skupiny působící v ČR. Z velké části se jedná o jednotlivce, kteří se snaží provokovat pod vlivem alkoholu či chuligánského gangu, v němž je toto chování považováno za obvyklý rituál doprovázející fotbalové zápasy. Je evidentní, že fotbalová utkání navštěvují i skinheads, což souvisí také s prolínáním skinheadské a chuligánské subkultury. Přesto je nepravděpodobné, že by se (ultrapravivocí) skinheadi organizovali v politických stranách, hnutích či zájmových skupinách objevovali na fotbalových stadionech ve větší míře (srov. Mareš 2003a).

O extremismu se začalo hovořit po 4. ligoovém kole soutěžního ročníku 2007/2008 české ligy, kdy se řešila kauza údajného hajlování (použití gesta) fotbalisty Pavla Horvátha při zápase mezi Viktorii Žižkov a Spartou Praha. Po přihlednutí k znaleckému posudku soudního znalce v oboru kriminalistiky se specializací na extremismus byl fotbalista pražské Sparty disciplinární komisí ČMFS potrestán pokutou ve výši 200 tisíc. Celý případ byl dostatečně medializován a kauza byla srovnávána dokonce s případem Di Cania (viz výše).

Dávat do souvislosti fotbalové chuligánství a politický extremismus by bylo nepřesné a zavádějící, protože není možné generalizovat všechny fotbalové chuligány jako extremisty (levicové/pravicové), i když i Mareš (2003a, b), poznamenává, že v určitém smyslu může být extremistická i subkultura.

V České republice byly otázky fotbalového diváctví, resp. fotbalového chuligánství řešeny především v letech 1997 – 1998, kdy byla současná služba kriminální policie a vyšetřování (její specialisté pracující na úseku extremismu) pověřena sledováním situace v oblasti diváckého násilí. Tato činnost je postupně upravena a specifikována, v současné době ji upravuje závazný Pokyn policejního prezidenta č. 100 z 6. června 2002. Celá činnost je koordinována Policejním prezidiem (srov. Bureš 2002).

Protixtremistická politika v ČR, zabývající se i fotbalovým chuligánstvím v rámci diváckého násilí, se konstituovala v roce

1998, kdy Ministerstvo vnitra ČR připravilo „Zprávu o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií“, přičemž vláda svým usnesením č. 192 ze dne 19. března 1998 rozhodla, že ministr vnitra bude tuto zprávu předkládat každý rok (srov. Mareš 2003a: 556).

V České republice je divácké násilí (především projevy fotbalového chuligánství) vnímáno jako projev extremistického chování, proto se touto problematikou zabývají policisté na úseku extremismu, a to od úrovně okresů až po Policejní prezidium ČR (samozřejmě v součinnosti s pořádkovými silami).

První poznatky služby kriminální policie ve zprávě „Fakta o diváckém násilí a nevhodném chování při sportovních utkáních, zejména při fotbalových zápasech v ČR 1998/1999“ po linii extremismu ukázaly, že problém diváckého násilí při sportovních utkáních výrazně koresponduje s problematikou extremismu.

V letech 1997 - 1999 byl budován systém monitoringu projevů diváckého násilí a jeho nositelů pracovníky kriminální policie z hlediska extremismu. Činnost kriminální policie na úseku diváckého násilí upravovala řada interních aktů řízení. V současné době je záležitost upravena Pokynem policejního prezidenta č. 100/2002 (OBP MV ČR 2003a).

I Mareš (2003a) poukazuje na některé extremistické projevy chuligánské subkultury, která rasistickými, antisemitskými a neonacistickými projevy navíc poškozují sportovní atmosféru. Vazba na sport a sportovní utkání je již v řadě případů pouze nepřímá a primární pozornost je soustředěna na vybití násilí, přičemž samotní chuligáni často užívají nacistických výrazů a symbolů pouze s cílem provokovat, aniž by souhlasili s neonacistickými nároky.

Česká fotbalová veřejnost se podobně jako v zahraničí setkává především s rasismem a antisemitismem při fotbalových utkáních (což vede k politizaci fotbalového chuligánství jak v národním, tak v mezinárodním kontextu)¹⁷⁴.

¹⁷⁴ V návštěvním řádu fotbalových stadionů v ČR se návštěvníkům fotbalových utkání prikazuje:

Úkoly příslušníků PČR Služby kriminální policie a vyšetřování, zařazených na úseku extremismu jsou upraveny Závazným pokynem policejního prezidenta č. 100 z 6. června 2002. Úkoly specialistů na úseku diváckého násilí řeší celá část pásátá, která přesně popisuje jejich nezbytné úkony těchto specialistů před, během a po zápase. Na základě čl. 16 si policie dohodne s dostatečným časovým předstihem se zástupci sportovního klubu, případně s přízvaným zástupcem obecního (městského, místního) úřadu, termín společného jednání. Na něm vtipují rizikové sportovní utkání, při němž s ohledem na očekávaný počet příznivců domácího a hostujícího mužstva a s tím spojený možný výskyt násilí lze důvodně předpokládat, že dojde k výtržnostem a k možnému porušení zákona. Další společný postup je dohodnut na základě následného vyhodnocení (srov. OBP MV ČR 2003a).

5.2.1 Extremismus

*Moc extrému se neodvozuje z některého podřízeného zdroje; je o-
bsažena v něm samém.*

Voegelin, E.: Kouzlo extrému.

Revolta proti rozumu a skutečnosti. s. 125

Pojem extremismus se používá v různých kontextech, přičemž v těchto kontextech nabývá různě široký obsah. Proto může docházet k nedorozumění při přecházení z politického kontextu do kontextu právního nebo kriminalistického (Kol. 1999).

Extremismus je v demokratických zemích vnější a souhrnné označení pro specifický společenský jev obecně, ale i pro jeho

Vývarovat se jakýchkoli výtržností nebo verbálních projevů hanobících příslušnost k rase, národu, etniku či jiných projevů porušování občanského soužití. Vyvěšovat nebo jiným obdobným způsobem veřejně užívat transparenty, nápisy a obdobné materiály, obsahující vulgární či rasistická hesla a zakázané symboly (srov. ČMFS 2003: 19).

myšlenkový základ nebo z něho vyvěrající činnost speciálně. Myšlenkovým základem extremismu jsou různé ideologie (přímá politické či sekundárně politické), pro které je společné zpochybování demokratických základů společnosti či některých základních lidských práv a svobod. Extremismus se projevuje více či méně systematickou a organizovanou aktivitou - verbální, grafickou či fyzickou - na základě extremistické ideologie volněji či pevněji zorganizovaných jedinců. Tyto aktivity mají nejčastěji charakter narušování, napadání osob a poškozování majetku nebo propagace idejí, které jsou v rozporu se základy právního řádu. Extremistická aktivita používá legálních a legitimních i nelegálních a nelegitimních prostředků. Kriminálním deliktem se extremismus stává tehdy, dojde-li k naplnění skutkové podstaty některého trestného činu.

Při hodnocení jednotlivých organizací i politických stanovisek je často velmi obtížné určit, kde se nachází dělící linie mezi demokratickým spektrem a extremismem.

Extremismus bývá označován jako obecný, spíše politologický pojem, který se vztahuje na hraniční, nestandardní či jinak abnormální společenské jevy a jejich nositele.

V bezpečnostním a zpravodajském kontextu musí tato kategorie také obsahovat znak antagonismu vůči stávajícímu politickému a sociálnímu řádu, který je doprovázen určitými aktivitami, jejichž cílem je daný politický a sociální systém destabilizovat, případně jej v jeho částech nebo celku odstranit. V demokratických se za extrémní považují jevy, které svou existencí aktuálně či potenciálně ohrožují v prvé řadě demokratické základy státu, jeho ústavní uspořádání a demokratickým státem chráněné hodnoty (deklarovaná lidská práva, občanské svobody a další základní společenské principy), jejichž odstranění by vyvolalo reálnou hrozbu nastolení nějaké formy nedemokratického společenského systému.

Současné nejzávažnější extremistické jevy sledují hlavně politické cíle a vycházejí z ultrapravicových či ultralevicových názorů a ideologií. Pravicoví extremisté se většinou hlásí k různým

podobám neonacismu a fašismu, levicoví extremisté zase k marxismu-leninismu nebo k jiným názorovým levicovým proudům, které směřují k nastolení nějaké formy totalitního či obdobného autoritářského společenského systému, případně akceptují agresi a násilí jako vhodný prostředek k prosazování svých názorů a představ.¹⁷⁵

Chmelík (2000) chápe extremismus jako fenomén současné doby, jehož přesné vymezení je takřka nemožné.¹⁷⁶

Ačkoliv je termín extremismus vymezen nepřesně právně,¹⁷⁷ považují jej někteří odborníci za pojem politologický. Extremismus se však vžil rovněž jako pojem politický. Jsou jím označovány různé politické skupiny a hnutí, přičemž obliba termínu extremismus zřejmě souvisí s lineárním schématem modelu politických stran – pravice, levice, střed. Pak tedy je vše za tímto vzorcem extrémní, okrajové (Zbořil 2001).

V České republice se často prezentují ultrapravicové chuligánské gangy i pokřiky v nichž zmiňují například Benita Mussoliniho, Adolfa Hitlera, dr. Mengeleho atp. Poměrně častým jevem je i pozdrav Sieg Heil!¹⁷⁸

¹⁷⁵Levicový extremismus má dle Mareše (2000) dvě základní podskupiny, a sice:komunistickou a radikální ultralevicové směry (anarchismus, trockismus a autonomové).

¹⁷⁶Chmelík (2000) přesto uvádí definici extremismu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci ministerstva spravedlnosti, kde je extremismus popisován jako „souhrn určitých sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob (extremistů)“.

¹⁷⁷Právní definice extremismu dnes ve většině evropských zemí vychází z konstatování protiusťavní činnosti jednotlivců a skupin, zatímco radikalismus, jakkoli agresivní, je většinou spojován s činností v mezích ústavního pořádku (Zbořil 2001).

¹⁷⁸Pozdrav „Sieg Heil“, volně přeložitelný jako „vítězství zdar“, je pozdrav z historického hlediska velmi starý. Rovněž tak zdviženou pravici nelze spojovat se vznikem fašismu. Tímto pozdravem totiž zdravili a vzdávali poctu Césarovi starší Římané v pozdravu „Ave César“, který

Extremismus je problémem, který se historicky váže k fotbalovému chuligánství a jeho návaznosti na některé proudy subkultury skinheads. Problematika extremistických projevů je nejvíce řešena ve Velké Británii, Itálii, Německu, České republice, Slovensku, Polsku (Fanoušci klubu Legie Varšava vyprovokovali výtržnosti při zápasu proti Widzewu Lodž poté, co na stadionu vyvěšili transparent propagující nacionální socialismus.¹⁷⁹), Rusku, Maďarsku, Bulharsku. Extremismus fotbalových gangů souvisí především s jejich politizací.

Ve Velké Británii není však pojem extremismus při popisu bezpečnostní situace v zemi užíván pro jeho nepřesnost. Místo něj se používají jen zavedené termíny - terorismus, sabotáž, rasismus apod. Naproti tomu v Německu je extremismem rozuměna veškerá činnost směřující proti Ústavě SRN. Z pohledu mezinárodních společenství (např. OSN) je extremismus definován jako chování porušující mezinárodně akceptované normy.

5.2.2 Vymezení protixtremistické politiky

Česká společnost byla konfrontována s problematikou extremismu především po roce 1989 a v letech následujících, což byl jeden z mnoha důsledků demokratizace a politické plurality.¹⁸⁰

byl rovněž doprovázen předpažením pravice způsobem, který známe z fašistického Německa (srov. Chmelík 2001:110).

¹⁷⁹Na začátku druhého poločasu fanoušci vyvěšili na bariéře oddělující tribuny od hrací plochy transparent s německým nápisem „Arbeit macht Frei“. Stejné heslo umístěvali nacisté za druhé světové války na vstupní brány tehdejších vyhlazovacích táborů. Fanoušci Legie a zejména LKSu Lodž považují Widzew Lodž za židovský klub, takže se jednalo o provokaci směřující proti fanouškům Widzewu. V zinu chuligánů LKS Lodž Galera News byli vyobrazeni fanoušci Widzewu jako vepři s židovskou hvězdou.

¹⁸⁰V roce 1995 byly položeny základy pro boj Policie ČR s extremistem jak zřízením specializovaného pracoviště v rámci Policejního pre-

Dle Danicse (2002) jsou za extremismus považovány vyhraněné nekompromisní politické postoje směřující jednoznačně k modifikaci či přímo k odstranění demokratického zřízení. Za tímto účelem jsou využívány všechny dostupné prostředky, včetně těch, které jdou za rámec právního státu. Chmelík (2000) chápe extremismus jako fenomén současné doby, jehož přesné vymezení je takřka nemožné.

Na tomto místě je třeba poznamenat, že politický extremismus není představován jen extremistickými (ultrapracvicovými/ultralevicovými) politickými stranami či hnutími, ale i jinými formami organizace, např. subkulturou (či spíše některými proudy uvnitř subkultury) fotbalových chuligánů.¹⁸¹

Pehe (2002) upozorňuje na, že v nejobecnější rovině se činy nebo názory některých jednotlivců či skupin považují za extrémní především proto, že mří proti stavu věci sdílenému a respektovanému většinou společnosti. O relativitě pojmu extremismus svědčí i fakt, že to, co jedna společnost obecně považuje za extrémní, nemusí stejně vidět společnost jiná. Záleží na kultuře, historii, zvycích.

Lze souhlasit s Pehem (2002), že extrémními názory a chováním se mohou jednoduše stát projevy, které by se ještě před krátkou dobou považovaly za normální. V případě fotbalového chuligánství se jedná především o chování na fotbalových stadionech, které často bývá označováno za extrémní či extremistické¹⁸², aniž by splňovalo atributy extremismu.

zidia, tak zavedením této specializace na úrovni krajského a okresního článku řízení policie a dalšími systémovými opatřeními.

¹⁸¹ Problematika vyvstane například v případě subkultury skinheads, v níž jsou odlišné (ideologické) proudy a směry či v případě rozpouštění některých občanských sdružení či volných skupin vystupujících pod rozličnými názvy.

¹⁸² Mareš (2003a) poznamenává, že adjektivum „extrémní“ v zásadě slouží k označení vlastnosti či pozice, „extremistický“ představuje abstrakci attitud ve smyslu vyjádření extrémního přesvědčení.

Politika proti fotbalovému chuligánství, resp. tato problematika v rámci protixtremistické politiky, se stejně jako v Anglii vymezuje jako specifická „policy“.

Z hlediska nominální klasifikace je protixtremistická politika vymezena především podle svého účelu či oboru (potlačovat extremismus), což s sebou nese i vymezení (byť negativní) vůči cílové skupině (extremistům). Podle jiných kritérií je klasifikace nejednoznačná. Má rysy politiky redistributivní (určitým aktérům je odebrán užitek a náklady ve prospěch boje proti extremismu), je regulativní (jsou používána nařízení)¹⁸³, konstitutivní (udržuje systém)¹⁸⁴, samoregulativní (v rámci určitých postupů proti extremismu je rezignováno na přímý státní vliv) i persuasivní (přesvědčování o chybnosti extremistických konceptů) (Mareš 2003a: 93).

V širším pojetí je protixtremistická politika vnímána jako součást činnosti demokratického státu a prostředek legitimizace vytváření „bezpečných“ podmínek k životu v rámci stávající demokratické formy vlády. V tomto směru je zahrnuta do široké bezpečnostní politiky. V užším pojetí pak protixtremistická politika spadá do zajištění vnitřní bezpečnosti, která se již neomezuje na vytváření bezpečných podmínek, ale na sledování a potlačování přímých projevů politického extremismu. Specializované programy (či politiky) jsou často realizovány vůči jednotlivým směrům či kategoriím extremismu či jevům, které se projevují i

¹⁸³ Regulativní politika (politika příkazů a zákazů, nařízení a povolení) znamená pro příslušné adresáty pouze nepřímo výhodu nebo nevýhodu. Regulace sice spočívají na všeobecných pravidlech, mohou však mít vzhledem k užítiku i vzhledem k rozdělení nákladů specifický, široký účinek. Protože tento účinek závisí vždy na konkrétním uspořádání příslušné policie, vzniká zde oblast často se měnících procesů, konfliktů, koalic a tvorby konsenzu. (Fiala, Schubert 2000: 72)

¹⁸⁴ Konstitutivní policie představuje arénu pro konfliktní, ideologizované spory kvůli „novým politickým otázkám“, institucionálním změnám, reformám a propagandě. (Fiala, Schubert 2000: 73)

v širší části společnosti, než pouze v extremistické sféře či její části.

Na postupech proti extremismu se nepodílí pouze státní orgány v oblasti vnitřní bezpečnosti, ale i státní instituce jiného zaměření (například Ministerstvo kultury, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) a rovněž nevládní organizace.

V České republice podobně jako v mnoha jiných zemích jsou jednotlivé politické koncepce protixtremistické politiky a jejich výsledky zpracovány v jednotném dokumentu.

Prvním dokumentem, mapujícím českou extremistickou scénu, byl materiál Ministerstva vnitra České republiky pod názvem „Informace o projevech extremistických postojů v ČR“, předložený v květnu 1995 vládě České republiky. Jeho součástí se stal seznam, který vůbec poprvé (v rámci protixtremistické politiky) charakterizoval českou extremistickou scénu. Materiál nakonec vzala vláda ČR na vědomí usnesením č. 279 z 10. května 1995 a projednaly jej sněmovní petiční výbor a branně – bezpečnostní výbor. Na základě usnesení vlády ČR č. 279 a úkolů v něm obsažených přijali ministři vnitra i spravedlnosti opatření ke zintenzívnění sledování aktivit extremistických skupin (Mareš 2003a: 556).

14. července 1999 vláda schválila materiál „Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo páchaných příznivci extremistických skupin a o aktivitách extremistických uskupení na území České republiky v roce 1998“. V usnesení vlády ČR ze dne 12. července 2000 č. 684 ke „Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 1999“ bylo ministru vnitra uloženo předkládat ve spolupráci s ministrem spravedlnosti Zprávu o problematice extremismu na území České republiky (dále jen „Zpráva“) každoročně vždy do 30. června. Snahou vlády přitom je, aby Zpráva neměla pouze dokumentační charakter, tzn. jenom popisovala extremistickou scénu a aktivity jednotlivých resortů v příslušném roce, ale aby obsahovala i konkrétní návrhy opatření k eliminaci

extremismu, tzn. aby byla koncepčnější. Takový požadavek je značně problematický.

Zpráva každoročně zachycuje vývoj české extremistické scény (včetně diváckého násilí, resp. fotbalového chuligánství) a předjímá následující postupy. Dokument je realizován odborem bezpečnostní politiky MV ČR. Na zpracování výsledné podoby Zprávy se pod gescí MV ČR podílí širší okruh subjektů. V roce 2001 to kromě MV ČR byli ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti zástupci Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva obrany, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), Ministerstva kultury, Ministerstva práce a sociálních věcí, Nejvyššího státního zastupitelství, Úřadu pro zahraniční styky a informace, Bezpečnostní informační služby, Rady pro lidská práva vlády ČR (odboru lidských práv Úřadu vlády ČR), Rady pro národnosti vlády ČR a Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity (pracovní skupiny pro bezpečnostní otázky). Obsah Zprávy je rovněž konzultován se zástupci akademické obce, kteří se zabývají extremismem v rámci své znalecké činnosti. Zpráva je předkládána k projednání Poslanecké sněmovně (stov. Mareš 2003a).

V rámci MV ČR byla také v září 2001 zřízena multiresortní Komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií jako exekutivní poradní orgán. V rámci bezpečnostní politiky spadá problematika fotbalového chuligánství do kompetence zejména ministerstva vnitra, policejních složek a tajných služeb jednotlivých států.

Kategorii diváckého násilí (především pak projevům a aktivitám fotbalových chuligánů) je v rámci širší protixtremistické politiky (vedené v České republice především akty činnými v rámci bezpečnostní politiky) věnována malá pozornost (svědčí o tom například minimální rozsah, který problematika diváckého násilí zabírá v pravidelně zveřejňované Zprávě o problematice extremismu na území České republiky).

Protixtremistická politika, a v jejím rámci i politika proti fotbalovému chuligánství, je realizována na různých úrovních.

Základní rozdělení úrovní odpovídá i dalším politickým oblastem. Jedná se zejména o:

- lokální úroveň
- regionální úroveň
- celostátní úroveň
- různé úrovně mezinárodní¹⁸⁵
- supranacionální úroveň (Mareš 2001).

5.3 Aktéři politiky proti chuligánství na fotbalových stadionech v České republice

„Hahá!“ zařval Eman, „to si vyvzpomněli skóre, voni bejku! Pak že není fanda! Pane nadstrážník, voni jsou svědek, že mě urazil. Poněvadž kdo takhle mluví, nezná obětavou hru žižkovských a jejich nádherný, strhující finiš! Tomu vy nerozumíte, poněvadž jste nekritický publikum, který ve svém zaujetí dává se strhnout k fanatickým projevům! Jste zkrátka salát a dost!“

Poláček, K.: Muži v ofsajdu, s. 33

Základní složkou státní roviny této specifické policie jsou instituce v oblasti vnitřní bezpečnosti zapojené do celkového bezpečnostního systému státu.

Aktéry protixtremistické politiky v ČR jsou např. Úřad vlády ČR, Vládní zmocněnec pro lidská práva, MV ČR, MŠMT atp.

V resortu vnitra se fotbalovým chuligánstvím a projevy rasismu a extremismu zabývá řada složek. V rámci struktury minis-

¹⁸⁵ „Obecně platné rozčlenění protixtremistických právních norem je problematické, protože právní prameny přijímané v jednotlivých státech, regionech i v mezinárodních organizacích jsou velmi rozdílné a zobecňující typologie nemusí být vždy přesné.“ (Mareš 2001: 324)

terstva jsou to především odbor bezpečnostní politiky a odbor prevence kriminality.

Jak bylo uvedeno výše, v září 2001 byla zřízena i multiresortní Komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií jako exekutivní poradní orgán. (srov. Mareš 2003a) Fotbalovým chuligánstvím se v širším zájmu zaměřeným na pravcový extremismus zabývá i Bezpečnostní informační služba. V rámci BIS existují pracoviště, specializovaná na extremismus a tedy i na projevy extremismu spjatých s fotbalovým chuligánstvím.

V rámci resortu spravedlnosti se fotbalovým chuligánstvím mohou zabývat státní zastupitelství a specializovaní soudní znalci (posuzující např. symboliku užívanou fotbalovými chuligány). Fotbalové chuligánství je i předmětem výzkumu prováděným Institutem pro kriminologii a sociální prevenci při Ministerstvu spravedlnosti (srov. Mareš 2003a: 534).

V oblasti osvěty a vzdělávání se do protirasistické činnosti zapojují především i různé složky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva kultury (srov. Mareš 2003a:535).

V politice proti fotbalovému chuligánství se neangažují pouze instituce státního aparátu, ale i nestátní aktéři, přičemž státní i nestátní aktéři obecněji pojaté protixtremistické politiky vytváří do jisté míry propojenou síť (srov. Mareš 2001), která má základní cíl: potlačovat všechny nebo některé formy či projevy extremismu. Tyto síť mohou být trvalé či náhodně utvářené.

I proto se prevenci a represivním postupům fotbalového chuligánství věnují organizace jako jsou Českomoravský fotbalový svaz, FIFA, UEFA, Evropská unie atp. Obecnější postupy proti fotbalovému chuligánství vycházejí z mezinárodního legislativního rámce, který je však značně nejednotný.¹⁸⁶

¹⁸⁶ V rámci společného česko-britského projektu „Fotbal v komunitě“ se uskutečnila studijní cesta delegace České republiky do Velké Británie. Vedl ji Mgr. Miloslav Koudelný, I. náměstek ministra vnitra, jejími členy byli plk. Mgr. Vladislav Husák, náměstek policejního prezidenta, dr. Radim Bureš, zástupce ředitelky odboru prevence kriminality MV, a

Mezinárodní legislativní rámec pro prevenci a potírání násilí při sportovních utkáních poskytuje již zmiňovaná Evropská úmluva k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech (dále jen „Evropská úmluva k diváckému násilí“), přijatá ve Štrasburku v roce 1985 jako součást smluvního základu Rady Evropy, k níž Česká republika přistoupila v roce 1995 (viz příloha č. 5).¹⁸⁷ K iniciaci a monitoringu jejího naplnění zřídila Koordinační komisi k diváckému násilí, jejíž sekretariát je na OPK MV.

Nežádoucí chování některých diváků (resp. fotbalových chuliganů) vyvolává potřebu zkvalitnění činnosti těch orgánů, které garantují nebo se spolupodílejí na zajištění klidu a pořádku při fotbalových utkáních.¹⁸⁸ Jsou to jak kluby a jimi zajišťovaná pořadatelská služba¹⁸⁹, tak státní, popř. obecní (městské) policie.

Tomáš Řehořek, asistent poslance Poslanecké sněmovny PČR Ing. Vlastimila Ostrého (Bureš 2004b).

¹⁸⁷ Česká republika přistoupila k uvedenému Úmluvě v dubnu roku 1995 na základě usnesení vlády ČR č. 27 ze dne 11. 1. 1995.

¹⁸⁸ Potřeba zapojení více orgánů v dané oblasti vyplývá již z „Evropské úmluvy k diváckému násilí“. Ta stanovuje, že jak veřejné orgány, tak i nezávislé sportovní organizace mají různé, avšak navzájem se doplňující povinnosti při potírání násilí a neslušného chování mezi diváky. Zdůrazněna je zde odpovědnost sportovních organizací v záležitostech bezpečnosti s tím, že jejich povinností je zabezpečení „ukázněného průběhu událostí, které organizují“ (ČMFS 2003).

¹⁸⁹ Povinnosti pořadatele vycházejí především z mezinárodních předpisů, jimiž jsou: Pravidla kopané FIFA doplněná rozhodnutími ČMFS, technická doporučení a požadavky na výstavbu a modernizaci stadionů, bezpečnost na stadionu pro všechny zápasy v soutěžích UEFA. Pro pořádající kluby v rámci soutěží ČMFS jsou dále závazné: soutěžní řád fotbalu a rozpis soutěží příslušného řídicího orgánu. Pořadatelský klub je povinen při utkání a v souvislosti s ním zajistit bezpečnost hráčů, rozhodčích, delegovaných orgánů, jakož i pořádek v prostoru stadionu (ČMFS 2003).

Každý z těchto subjektů má své postavení dané zákony a jinými právními předpisy, které vymezují jeho úlohu při zajišťování klidu a pořádku v rámci pořádání fotbalových utkání (srov. ČMFS 2003a).

Dle Koudelného (2005) je nutné velmi intenzivně vnímat zásadní roli fotbalových klubů a pořadatelů zápasů při investicích do infrastruktury stadionů a do výkonu pořadatelské služby i při komunikaci se svými skutečnými fotbalovými fanoušky.

Z uvedeného vyplývá, že na rozvíjení funkční komunikace, koordinace a hledání společných řešení by se měly podílet všechny zmíněné subjekty (Koudelný 2005).

O nutnosti koordinovaného přístupu se hovoří i ve zprávě Státního výboru z roku 1989, která reaguje na 13. neformální setkání ministrů zodpovědných za úsek sportu (Rada Evropy 2005). Zpráva v závěru upozorňuje, že pro vymýcení fotbalového chuliganství je nezbytné průběžně se zabývat analýzou kořenů tohoto fenoménu (Doporučení č. 2/89 o opatřeních v boji proti fotbalovému násilí) (Rada Evropy 2005).

5.3.1 Českomoravský fotbalový svaz

Českomoravský fotbalový svaz (dále jen „ČMFS“) je občanským sdružením vytvořeným na spolkových demokratických zásadách, nezávislým na politických stranách a hnutích. Je organizátorem a představitelem fotbalu v České republice. Hlásí se k odkazu a navazuje na činnost již dříve existujícího Českého fotbalového svazu a na území České republiky je právním pokračovatelem Československé fotbalové asociace (zal. 1901). Posláním ČMFS je pečovat o komplexní rozvoj fotbalu v České republice a vytvářet pro něj na všech stupních všestranné a rovnoprávné podmínky; prostřednictvím činnosti ve fotbalových klubech vést mládež k pozitivním občanským postojům, zdravému

způsobu života a zabraňovat, aby se stávala závislá na alkoholu a drogách. ČMFS se člení podle územního principu na úroveň republikovou, krajskou a okresní (srov. Stanovy ČMFS 2006). V ČMFS je registrováno téměř 4000 fotbalových klubů a více než 600 tisíc hráčů.

K fotbalovému chuligánství se ČMFS nepřímo vyjadřuje v Disciplinárním řádu ČMFS (dále jen „DŘ“), který mj. „projednává všechny provinění související s přípravou a organizační fotbalových soutěží“ (DŘ ČMFS 2006). V souladu s čl. 4 mohou být kolektivům uloženy tresty: důtka, peněžitá pokuta a uzavření hřiště, odebrání soutěžních bodů či vyloučení ze soutěže. V zahraničí je běžným trestem za výtržnosti na fotbalových stadionech především uzavření hřiště. Čl. 9 DŘ k tomu konstatuje, že:

„Trest uzavření hřiště lze uložit až na tři soutěžní utkání tohoto družstva, při jehož utkání k provinění došlo. Při ukládání tohoto trestu musí disciplinární orgán stanovit podle územních podmínek okruh, ve kterém nesmí potrestané družstvo svá utkání hrát. Trest uzavření hřiště může být podmíněně odložen. V případě uložení nového trestu uzavření hřiště ve zkušební době vykoná družstvo oba tresty.“

Trest uzavření hřiště může být nahrazen nařízením sehrát utkání bez přítomnosti diváků. V takovém případě mohou být na stadionu kromě družstev a delegovaných rozhodčích a delegátů pouze pořadatelé a příslušníci bezpečnostní agentury v počtu stanoveném řádem pořadatelské služby, zdravotní služba, technická služba, akreditovaní pracovníci sdělovacích prostředků a funkcionáři obou klubů včetně doprovodu obou družstev v počtu maximálně 50 osob a příslušníci Městské policie a Policie ČR. Tento trest nemůže být podmíněně odložen.“ (DŘ ČMFS 2006)

O udělování trestech pro jednotlivé fotbalové kluby rozhoduje disciplinární komise (DK) ČMFS mj. na základě zápisu o utkání či zprávě tzv. delegáta utkání. Tresty za disciplinární provinění kolektivů jsou uvedeny v příloze č. 2 DŘ ČMFS tak, že: „a) výtržnosti mezi diváky, hráči a funkcionáři (nesportovní chování, rvačka, urážlivé pokřikování na rozhodčího, hráče či diváky

a jiné jednotlivé případy v areálu hřiště při utkání i po utkání) se trestá důtkou, případně pokutou pořadajícím kolektivem, případně dalšími opatřeními dle zvažení DK (zvýšení počtu pořadatelů, dohled úředního orgánu na náklady klubu na několik utkání a podobně),

b) hrubé urážky rozhodčího či jiných orgánů, házení papírů, dělobuchů či jiných předmětů do hřiště, verbální projevy hanobící příslušnost k rase, národu nebo etniku, jiné projevy porušující občanské soužití, vniknutí diváků na hrací plochu, pokus o inzultaci rozhodčích nebo hráčů a jiné masové výtržnosti v areálu hřiště při utkání i po utkání se trestají pokutou kolektivem, případně uzavřením hřiště nebo nařízením sehrát utkání bez přítomnosti diváků, na jedno až tři soutěžní utkání pořadajícím kolektivem,

c) inzultace rozhodčího, napadení úředního činitele nebo napadení hráčů či funkcionářů některého kolektivem (za hráče a funkcionáře se považují osoby, které podle směrnice mají právo se pohybovat v prostoru hrací plochy, pokud došlo k napadení či inzultaci divákem) se trestá pokutou kolektivem, případně uzavřením hřiště nebo nařízením sehrát utkání bez přítomnosti diváků, na jedno až tři soutěžní utkání pořadajícím kolektivem.“ (DŘ ČMFS 2006)

K závažným proviněním se vztahuje i příloha č. 4 DŘ ČMFS s názvem „nediskriminace“, kde je popsáno, že:

1) Každý, kdo veřejně hanobí, diskriminuje nebo ponižuje jiného urážlivým způsobem s ohledem na rasu¹⁹⁰, barvu pleti, jazyk, víru nebo etnický původ, nebo se dopouští jakéhokoli jiného diskriminujícího anebo hanobícího chování, bude potrestán zastavením závodní činnosti nejméně na pět zápasů ve všech soutěžích. Kromě toho bude provinilec potrestán zákazem vstupu na stadion a pokutou 20.000 CHF. Bude-li provinilem funkcionář, bude pokuta činit nejméně 30.000 CHF.

2) Pokud při zápase budou diváci vystavovat transparenty s diskriminujícími nápisy nebo se dopustí jakéhokoli jiného diskriminu-

¹⁹⁰ V ČR v rámci protirasistické kampaně ČMFS vytiskl trička s obrázkem útočníka Slavie Praha Adauta.

jícího nebo hanobícího chování, příslušný orgán potrestá asociaci nebo klub podporovaný dotyčnými diváky pokutou nejmeně 30.000 CHF a rozhodne, aby se příští soutěžní zápas odehrál bez diváků. Pokud nebude možné jednoznačně stanovit, zda jsou tyto diváci příznivci jedné či druhé fotbalové asociace nebo klubu, hradí pokutu asociace nebo klub, který je pořadatelem utkání.

3) Divák, který se dopustil přestupku popsaného v odst. 1 anebo 2 tohoto článku, bude mít zakázán vstup na stadion po dobu nejmeně dvou let.

4) Pokud lze hráče, funkcionáře nebo diváka chovajícího se diskriminujícím nebo hanobícím způsobem spojit přímo s konkrétním týmem, budou tomuto družstvu odebrány tři body za první případ tohoto přestupku. Pokud se přestupek bude opakovat po druhé, družstvu bude odebráno šest bodů, a při třetím opakování bude tým vyloučen ze soutěže. V případě zápasů odehraných bez udělení bodů bude dotyčný tým diskvalifikován (DŘ ČMFS 2006).

5.3.2 Policie ČR

Policie ČR je státní ozbrojený bezpečnostní sbor, jehož zákonnou povinností je ochrana bezpečnosti osob a majetku. Rovněž ty mohou být při pořádání fotbalových utkání ohroženy. Policie ČR na úseku ochrany veřejného pořádku pouze spolupůsobí a až v případě porušení činí opatření k obnovení žádoucího stavu. Jinak řečeno - policie nenahrazuje pořadatelskou službu (což však v současné situaci mnohdy neplatí). Svoji přítomností působí preventivně, sleduje situaci a zasahuje až ve chvíli, kdy pořadatelská služba není z různých důvodů schopna zajistit klid a pořádek a hrozí reálné nebezpečí, že bude narušen. S činností policie na daném úseku souvisí i její další úkoly, a to zejména: odhalování trestných činů a zjišťování jejich pachatelů, dohled nad bezpečností a plynulostí silničního provozu a spolupůsobení při jeho řízení, odhalování přestupků a jejich projednávání, pokud tak

stanoví zvláštní zákon, a vedení evidencí a statistik potřebných k plnění jejich úkolů.

Působení policie lze vymezit na prostory vně a uvnitř stadionu. Mimo stadiony je povinností policie zajišťovat ochranu veřejného pořádku i bezpečnost osob a majetku prostřednictvím jejich územních útvarů (obvodní, okresní či městská ředitelství Policie ČR nebo místní-obvodní oddělení Policie ČR). Tyto útvary jsou činné při soustředěování a rozchodech diváků v souvislosti s konáním fotbalových utkání v těch místech, která nejsou ve správě zřizovatele stadionu.

V prostorách stadionu a v prostorách k němu náležejících zasahuje policie za podmínek stanovených zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii ČR ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o policii“) podřídně, přičemž je oprávněna požadovat od fotbalových klubů potřebnou pomoc a ty jsou povinny ji poskytnout.

V prostorách stadionu je odpovědnost plně na pořadateli utkáni. Policisté svojí činností tedy nenahrazují činnost pořadatelské služby. Až pokud pořadatelská služba sama nezvládne situaci a dojde přitom k ohrožení bezpečnosti osob nebo majetku či na rušení veřejného pořádku, provede policie potřebná opatření.

Tato opatření provádí bezprostředně, nesnese-li zákrok odkladu. Jinak vyzovumí hlavní pořadatel velitele policejního opatření o potřebě provést zákrok a zároveň mu sdělí, jaká opatření již byla přijata pořadatelskou službou fotbalového klubu nebo rozhodčím utkání (předčasné ukončení utkání, přerušování utkání, výzva divákům k zachování klidu při opuštění stadionu).

O vlastním postupu policejních sil rozhoduje velitel policejního opatření, jehož pokyny se řídí zakročující příslušníci policie. Velitel policejního opatření je v neustálém styku s hlavním pořadatelem. Jedná-li se o utkání se zvýšeným rizikem, může policie zajistit účast specialistů na úseku diváckého násilí, kteří svoji přítomnost ohlašují hlavnímu pořadateli.

Rizikovost utkání je dána následujícími kategorizací:

- utkání s předpokládanou malou nebo průměrnou návštěvou,

- utkání s předpokládanou větší účastí diváků, kde se neočekává narušení veřejného pořádku,
- utkání s předpokládanou velkou návštěvou nebo s očekávanou účastí nedisciplinovaných diváků.

Pokud policie zajistí při provádění policejního opatření pachatele přestupků nebo trestných činů, poskytnete fotbalovému klubu podklady pro uplatnění majetkových aj. náhrad škod u příslušných orgánů vůči těmto osobám.

Policisté mají oproti členům pořadatelského sboru poměrně širší rozsah oprávnění, která mohou používat při zajišťování fotbalových utkání. Jedná se především o oprávnění:

- požadovat vysvětlení,
- požadovat prokázání totožnosti,
- zajistit osobu včetně zajištění z důvodu ukončení pobytu nebo vyhoštění,
- omezení pohybu agresivních osob,
- odebrat zbraň, zakázat vstup na určená místa,
- odejmout věc,
- použít donucovacích prostředků apod. (ČMFS 2003a).

Policie ČR, Policejní prezidium¹⁹¹ ČR a ČMFS uzavřely v roce 1995 Dohodu o vzájemné spolupráci při zajišťování veřejného pořádku, ochraně bezpečnosti osob a majetku při fotbalových utkáních (dále jen „Dohoda“)¹⁹². Povinnosti policie jsou v Dohodě

¹⁹¹ Policejní prezidium ČR zpracovalo mj. materiál pro Stálý výbor Evropské úmluvy k diváckému násilí, v němž tvrdí: „Z hlediska srovnání let 1996/97, 1997/98, a 1998/1999 Policie ČR zaznamenala ve sledovaném období pokračující růst jak počtu incidentů (na fotbalových stadionech) 20/26/33, tak počtu trestných činů: 33/46/84, i přestupků: 318/351/488. Zvyšuje se však nejen četnost incidentů, ale i intenzita násilí a brutalita pachatelů“ (viz Balcar 2000).

¹⁹² Dle Rozkazu policejního prezidenta č. 44/1995.

stanoveny na základě zákona o policii. Policie navíc zajistí při utkání I. ligy a ve výjimečných případech II. ligy účast policisty - pozorovatele (tzv. spottera). Pokud policie při policejním opatření zjistí pachatele přestupků nebo trestných činů, poskytnete dle Dohody ČMFS fotbalovému klubu nebo oddílům podklady pro uplatnění majetkových a jiných náhrad škod u příslušných orgánů vůči těmto osobám (srov. OBP MV ČR 2003a: 2; Mošna 2004).

Tato Dohoda byla každoročně prodlužována, až do 17. července 2003, kdy byla uzavřena nová Dohoda (se stejným názvem a mezi stejnými subjekty), která původní Dohodu z roku 1995 nahradila. I tato Dohoda je každoročně prodlužována (viz OBP MV ČR 2003: 2-3).

Úkoly příslušníků Policie ČR na úseku diváckého násilí jsou přímo upraveny závazným pokynem policejního prezidenta č. 100/2002.

Část pět tohoto pokynu se týká činnosti odborníků na úseku potírání diváckého násilí a detailně popisuje jejich povinnosti před, během a po zápase (Zpráva 2004).

Na základě čl. 16 si policie dohodne s dostatečným časovým předstihem se zástupci sportovního klubu, případně s přízvaným zástupcem obecního (městského, místního) úřadu, termín společného jednání. Na něm vtipují rizikové sportovní utkání, při kterém lze s ohledem na očekávaný počet příznivců domácího a hostujícího mužstva a s ním spojený možný výskyt násilí důvodně předpokládat, že dojde k výtržnostem a možnému porušení zákona. Na základě vyhodnocení této situace všichni zúčastnění dohodnou další společný postup (srov. Mošna 2004).

Na základě jednání Rady Evropy a rezoluci Rady Evropy č. 2002/C-22/01 a usnesení výboru EU pro divácké násilí č. 2002/348/JHA ze dne 25. 4. 2002 vzniklo v České republice Národní Informační Centrum pro Sport (Czech Sport Intelligence Service, dále jen „CZ-SIS“), které se nezabývá pouze fotbalem, ale i ostatními sporty, podobně jako je tomu např. ve Spolkové republice Německo. CZ-SIS bylo vytvořeno z pracoviště Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování (ÚSKPV), OOK (divácké násilí),

kteří s touto problematikou mělo zkušenosti. V současnosti se oblastí CZ-SIS zabývají dva policisté z ÚSKPV PP ČR, kteří se zápasů s mezinárodním či rizikovým faktorem přímo účastní.

CZ-SIS zajišťuje mezinárodní spolupráci v oblasti sportovních zápasů, koordinuje rizikové zápasy¹⁹³ (národní i mezinárodní) v České republice a vysílá a přijímá zahraniční tzv. spottery v souvislosti se sportovními zápasy (srov. Materiály CZ-SIS).

Ze zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky vyplývá, že příslušníci Policie ČR mají následující oprávnění a povinnosti v souvislosti s fotbalovými zápasy: § 10 – prokázání příslušnosti k Policii České republiky, § 12 - oprávnění požadovat vysvětlení, § 13 - oprávnění požadovat prokázání totožnosti, § 14 – zajištění, § 15 - zajištění z důvodu ukončení pobytu nebo vyhoštění (v případě mezinárodních zápasů), § 16 - oprávnění k omezení pohybu agresivních osob, § 18 - oprávnění k prohlídce dopravních prostředků, § 20 - oprávnění zakázat vstup na určená místa, § 38 – užití donucovacích prostředků.

Ze zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích se problematiky fotbalového diváctví dotýká § 50 o přestupcích proti majetku. Při mezinárodních utkáních může být uplatněn i zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

Nejčastějšími trestnými činy v souvislosti s fotbalem jsou tyto: § 202 výtržnictví, § 221 ublížení na zdraví, § 225 rvačka, § 198 hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení, § 235 loupež, § 171 maření výkonu úředního rozhodnutí a § 155 napadení veřejného činitele (dle Materiály CZ-SIS).

Velikým přínosem je policejní doprovod českých fotbalových fanoušků při velkých turnajích, např. při ME 2004 či MS 2006.¹⁹⁴ Oproti tomu úvahy (ze strany Policie ČR a zástupců pražských

¹⁹³ Pracovníci CZ-SIS při zápasech s mezinárodním prvkem jsou přímo začleněni do policejního štábu, který řídí bezpečnostní opatření v souvislosti se sportovní akcí.

¹⁹⁴ Do Německa vyrazilo přes třicet příslušníků Policie ČR, kteří dohlíželi na pořádek na hranicích, na letištích, železničních stanicích, ale i v blízkosti fotbalových stadionů, kde hrála svá utkání reprezentace ČR.

fotbalových klubů z I. a II. fotbalové ligy) a doporučení o možném zákazu užívání pyrotechniky na fotbalových stadionech se setkaly u fotbalových fanoušků a ultras s nepochopením.

Z návrhu Ministerstva vnitra ČR z podzimu 2007 vyplývá, že by se Policie ČR už v masivních počtech neúčastnila ligových fotbalových utkání, ale za bezpečnost na fotbalových stadionech by nesla odpovědnost pořadatelská služba. Celá změna systému dohledu nad fotbalovými utkáními je diskutována mezi zástupci MV ČR a ČMFS.

5.3.3 Obecní (městská) policie

Dalším, významným subjektem, který se podílí na zajištění klidu a pořádku při pořádání fotbalových utkání, je obecní, resp. městská policie, jejíž úkoly plní strážníci, podle zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii ve znění pozdějších předpisů.

V souladu s ním je obecní policie orgánem obce, který zřizuje a zrušuje obecní zastupitelstvo obecně závaznou vyhláškou. Obecní policie zabezpečuje místní záležitosti veřejného pořádku v rámci působnosti obce a plní další úkoly (OBP MV ČR 2003a).

Lze říci, že obecní policie plní obdobné úkoly jako Policie ČR. Rozdílů jsou v tom, že úkoly jsou omezeny na zajišťování tzv. místních záležitostí veřejného pořádku – jsou tedy vymezeny úžeji. Činnost obecní policie je většinou orientována na prostory vně fotbalových stadionů, tedy místa, kde je obecní policie hlavním garantem ochrany veřejného pořádku.

Úkoly, které plní strážníci, jsou aplikovatelné i na zajištění klidu a pořádku při pořádání fotbalových utkání. Strážníci tak:

- a) dohlíží na dodržování obecně závazných právních předpisů k ochraně veřejného pořádku. Jedná se nejen o trestní zákon či zákon o přestupcích, ale

- i) obecně závazné vyhlášky obcí, které konkrétně regulují oblast ochrany klidu a pořádku¹⁹⁵,
- b) přispívají k ochraně bezpečnosti osob a majetku (zde plní úkoly zejména Policie ČR),
- c) provádí dohled nad dodržováním pravidel občanského soužití,
- d) odhalují přestupky v rozsahu stanoveném zákonem o obecní policii, za které ukládají pokuty v blokovém řízení. Jsou to zejména přestupky proti veřejnému pořádku, proti občanskému soužití a proti majetku,
- e) upozorňují fyzické a právnické osoby na zjištěné nedostatky a podle situace provádějí konkrétní opatření k jejich odstranění (projednání nedostatků s pořadatelem, resp. vedením příslušného fotbalového klubu) (srov. ČMFS 2003a: 7 - 8).

Obecní policie se ve spolupráci s Policií České republiky účastní fotbalových zápasů a dohlíží na jejich průběh (avšak pouze tehdy, jestliže tak rozhodne obec). Pokud není nasazena obecní policie, nese odpovědnost Policie České republiky (Zpráva 2004).

¹⁹⁵ Pro větší názornost uvedeme názvy jednotlivých skutkových podstat přestupků uvedených v zákoně o přestupcích, které mají vztah k pořádku fotbalových utkání. Jsou to: § 47/1a - neuposlechnutí veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci, §47/1b - vzbuzení veřejného pohoršení, § 77/1d - znečištění veřejného prostranství, veřejně přístupného objektu nebo veřejně prospěšného zařízení, § 47/1f - porušení podmínek uložených pro ochranu veřejného pořádku při konání sportovních podniků, porušení jiných povinností, které jsou stanoveny v § 57, jsou-li zakotveny jinými obecně závaznými právními předpisy, včetně obecně závazných vyhlášek obcí, pokud se takovým jednáním ohrozí nebo naruší veřejný pořádek, úmyslné způsobení škody na cizím majetku, pokud škoda nedosahuje výše nejnižší měsíční mzdy (ČMFS 2003).

Neméně významně se otázkou veřejného pořádku a bezpečnosti v souvislosti s fotbalovými zápasy týká územní samospráva – měst a obcí (Koudečný 2005).

5.3.4 Pořadatelský sbor

Pracovníci pořadatelské služby pomáhají organizátorům utkání nebo vedení stadionu dohlížet na dodržování pravidel a zajišťovat bezpečnost diváků (Rada Evropy 2005).

Nejdůležitější úkoly pořadatelů jsou:

- před a v průběhu utkání kontrolovat stadion,
- vítat a usazovat diváky,
- dbát o spokojenost návštěvníků a řešit jejich případné stížnosti,
- dohlížet na bezpečný provoz stadionu (obzvlášť na zajištění bezpečného příchodu a odchodu diváků), dodržování jeho organizačního řádu,
- řešit případné incidenty a nenadálé situace,
- v případě potřeby spolupracovat s policií či záchrannou službou,
- zajistit, aby nikdo nevnesl na stadion žádný zakázaný předmět. Ve zvláštním Doporučení se všem zúčastněným stranám ukládá zajistit dostatečně účinné vstupní kontroly všech diváků (Rada Evropy 2005).

Pořadatelský sbor¹⁹⁶ sestává z pracovníků tohoto funkčního zařízení:

¹⁹⁶ Právními základy činnosti členů pořadatelského sboru jsou především tyto obecně závazné právní předpisy:

- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii ve znění pozdějších předpisů, č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,

- hlavní pořadatel,
- zástupce hlavního pořadatele,
- pořadatelé, uvaděči a pokladníci,
- zdravotní služba (lékař nebo zkušební zdravotník),
- hlasatel, hlavní osvětlovač (ČMFS 2003a).

Členové pořadatelského sboru jsou zejména oprávněni a povinni zabezpečovat dodržování Návštěvního řádu stadionu, plnit úkoly podle pokynů hlavního pořadatele a vedoucích jednotlivých úseků (sektorů) stadionu, zabezpečit v rámci svého úseku klidný a nerušený průběh utkání, v případě narušení klidu a pořádku zjednat nápravu, závažné narušení veřejného pořádku včetně jeho příznaků bezodkladně hlásit hlavnímu pořadateli nebo určené osobě, umožnit vstup do ohraničeného prostoru hřiště pouze stanoveným v čl. 21 SŘ (srov. ČMFS 2003a), zachovávat pravidla slušného a etického jednání při styku s návštěvníky a dalšími osobami, jakož i navzájem mezi sebou (OBP MV ČR 2003a).

Každý z pracovníků pořadatelského sboru by měl dodržovat tzv. etický kodex pořadatelské služby.¹⁹⁷ V České republice se

předpisů, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁷ Etický kodex pracovníka pořadatelské služby: 1. Snaž se vyhovět divákovi – on hraje náklady tvé práce. 2. Klub vyžaduje od pořadatele bezvýhradnou loajalitu. 3. Pořadatel se v každé situaci chová slušně, zdvořile a korektně. 4. Profesionálního pořadatele charakterizuje skromnost a neokázalost. 5. Skutečný profesionál nekouří! Nikdy ve službě ani před ní nelze požit alkohol! 6. Pořadatel nad každým svým jednáním nejdříve uvažuje, zejména nad jeho důsledky. 7. Základní metodou činnosti pořadatele je vždy bedlivě sledovat své okolí a průběžně vyhodnocovat signály o možném ohrožení. 8. Nelze nikdy podceňovat soupeře ve střetu o chráněný zájem. 9. Povinnost pracovníka pořadatelské služby je vytvářet a chránit vztahy náročné kolegiality při výkonu služby. 10. Zásada „profesionálního pesimismu“! Za každým detailem či neobvyklostí vybočující z normálu hledáme to nejhorší (podrobněji viz ČMFS 2003: 7 - 18).

však tento etický kodex má jím účinkem, podstatná část pořadatelů při výkonu pořadatelské služby kouří, zaznamenal jsem i pořadatele pod vlivem alkoholu, agresivní a vulgární (srov. ČMFS 2003a:20, Řád výkonu pořadatelské služby).

Z vyhodnocení dohody provedeným Policií ČR vyplývá, že ČMFS neplní veškeré závazky z dohody, zejména nedostatečně zajišťuje pořadatelskou službu (členové nebyvají proškoleni, mnohdy se jedná o seniory, neprovádí dostatečně preventivní prohlídky před vstupem na stadion, které mají zamezit vnášení alkoholu a zábavné pyrotechniky) a nepodniká žádná opatření, která by zamezila prodeji a podávání alkoholu na stadionech (Mošna 2004).

Při nezvládnutí funkce hlavního pořadatele a např. vzniku nepokojů a výtržností ze stran radikálních fanoušků má ČMFS možnost zakázat výkon funkce hlavním pořadatelům utkání (ČMFS 2003b). Jako trest může být dle čl. 9 dle Soupisu předpisů ČMFS i běžně užívaný trest uzavření hřiště, a to až na tři soutěžní utkání. (Další variantou je trest sehrát další domácí utkání bez přítomnosti diváků. Ten byl uložen např. SFC Opava po výtržnostech jarního kola s Ostravou, kdy bylo oddílu Opavy uloženo sehrát další domácí utkání bez přítomnosti diváků.) Ostatní možné postihy jsou uvedeny v Příkladem sazebníku trestů za disciplinární provinění kolektivů (viz ČMFS 2003b: 70). Trestem za nesportovní chování diváků (rvačku, urážlivé pokřiky na rozhodčího apod.) tak může být pokuta pořadajícím oddílům či klubu nebo zvýšení počtu pořadatelů. Za hrubé urážky rozhodčího či jiných orgánů, házení papírů, dělobuchů, verbální projevy hanobící příslušnost k rase, národu nebo etniku apod. lze uložit pokutu klubu či nařídit sehrát utkání bez přítomnosti diváků (na jedno až tři soutěžní utkání) (ČMFS 2003b).

Počet pořadatelů stanoví pro jednotlivé soutěže řídicí orgán v rozpisu soutěží nebo jej s ohledem na situaci pořadatelského klubu stanoví podle potřeby případ od případu. Členy pořadatelské služby jsou někdy také pracovníci soukromých bezpečnostních služeb. V obou situacích se jedná o osoby, které jsou ve

smluvním vztahu k zadavateli, tj. příslušnému fotbalovému klubu a bezpečnostní agentuře či dané fyzické osobě. Podstatou tohoto smluvního vztahu je přenesení výkonu některých práv a povinností zadavatele na bezpečnostní agenturu, resp. fyzické osoby. Členové pořadatelské služby jsou podle platných právních předpisů při výkonu svých povinností v postavení běžného občana. Nemají žádná zvláštní práva, kterými by se odlišovala od ostatních občanů. Zvláštnost jejich postavení je však dána dočasným plněním úkolů pořadatelské služby, a tedy výkonem práv a povinností jejich zadavatele – fotbalového klubu (OBP MV ČR 2003a).

5.3.5. Mediální sféra

Dle zahraničních zkušeností je zjevné, že média mohou sehrát významnou roli při ovlivňování chování fanoušků, ultras i chuligánů (srov. Balcar 2000).

Zmínky o nepokojích během fotbalových zápasů se objevovaly v médiích od počátků fotbalu. Rozdíl oproti dnešním referencím především v bulvárním tisku byl v tom, že média psala o výtržnostech fakticky, šlo jen o zmínky skryté v článcích o samotném sportovním utkání. Počátky současného způsobu informování o fotbalovém násilí datují autoři zprávy o fotbalovém násilí do poloviny 50. let 20. století, kdy v britské společnosti narůstal strach z kriminality mládeže a násilí mladistvých obecně. „Tisk se začal stále více a více věnovat příběhům násilí a fotbalové zápasy byly vhodným místem, jak je najít. Ačkoli se mnoho zpráv stále snažilo snižovat význam tohoto problému, základy paniky položily články, které se často věnovaly chuligánské menšině fanoušků. V polovině 60. let při světovém poháru v Anglii začal tisk zveřejňovat varování, že by chuligáni mohli celý turnaj zničit (srov. informace před MS 2006). Světový pohár se odehrál bez incidentu, ale morální panika týkající se chuligánství narůstala.“ (Carnibella a kol. 1996: 79)

Carnibella a kol. (1996) tvrdí, že zhruba od roku 1960 začíná novináře na fotbale víc chováni davů než hra samotná. Dle výzkumníků jsou si toho fanoušci vědomi, a proto násilí způsobují. Význam žurnalistiky pro daný problém si uvědomil i Evropský parlament, který doporučil evropským žurnalistům nepopisovat fanoušky jako zvěř a doporučil též novinářům v otázce fotbalového chuligánství menší senzacechtivost.

Carnibella a kol. (1996) stejně dále tvrdí, že „...téměř všechny výzkumy a teoretické přístupy k fotbalovému násilí musely přijít poznámku o tom, jak důležitý je vliv médií a jak jasný je jejich dopad na vzorce chování na tribunách“. (Carnibella a kol. 1996: 80)

Carnibella a kol. (1996) kritizují přístup médií, která svým informováním o fotbalových chuligánech vytvářejí o významu této skupiny fanoušků dojem naprosto neúměrný tomu, kolika lidí se bitky a jejich důsledky ve skutečnosti týkají.

Teorie S. Halla (srov. Carnibella a kol. 1996) upozornila na souvislost mezi mediálním informováním o fotbalových chuligánech, nárůstem opatření proti fotbalovému násilí a nárůstem násilí v reakci na tato opatření.

Hall mluví o amplifikační spirále, která je výrazem toho, jak nadměrné a nepřesné informování o problému může samotný problém zhoršovat: „Jestliže společnost dospěje k domněnce, že určitý fenomén je hrozivý a narůstající, může to vzbuzovat (tzv. morální) paniku. Často se tak umocní hlasy volající po tvrdých opatřeních a kontrole. Tato zvýšená kontrola vytváří konfrontační situaci, v níž je do deviantního chování vtaženo více lidí než na počátku. Konfrontace v příštím týdnu proto bude větší, stejně tak se umocní i informování o ní a také volání po zvýšené kontrole.“ (Carnibella a kol. 1996: 80; srov. Vochocová 2005; viz Parsonssovo schéma)

Parsons (1997) se v souvislosti s morální panikou odvolává na klasickou sociologickou studii Stanleyho Cohena (1972, srov. Cohen 2002) *Folk devils and Moral Panics*, která popisuje, jak média informovala o setkávání a nepokojích mladých rebelů na jižním

pobřeží Anglie. Střety mezi Mods a Rockers (představující rozdílný styl i hodnoty) v Margate či Brightonu byly komentovány jako bitva o Brighton („Battle of Brighton“) s mnoha výtržnostmi (srov. Mareš, Smolík, Suchánek 2004).

Tyto jednotlivé střety byly většinou společností senzačně popisovány (nutno podotknout, že především bulvárním tiskem) jako sociální problém Velké Británie, což vyvolalo ve Velké Británii tzv. „moral panics“ (morální, mravní zděšení), jehož výsledkem bylo, že si veřejnost přála obnovení pořádku. Na tomto příkladu S. Cohen demonstruje fakt, že i tisk může (téměř uměle) stvořit sociální problém z relativně malého narušení veřejného pořádku (srov. Parsons 1997: 107).

Média tak podle Cohena jednoznačně mají možnost stanovovat veřejná témata, zkruslováním tématu, utvářením stereotypních hrozeb; masmédia mohou ovlivňovat kontext bez politické odezvy, ovlivňovat veřejné mínění apod. (Parsons 1997).

Parsons uvádí schéma (srov. Parsons 1997: 107), které popisuje vztah mezi médiem a veřejným míněním:

U1 ---> U2 ---> U3 ---> U4 ---> U5 ---> U6

U1 – Případ, incident, událost.

U2 – Média jsou zaujata touto událostí.

U3 – Případ je médiem popsán jako širší a závažnější sociální problém.

U4 – Případ je skandalizován, objevují se stereotypy, dochází k překroucení problému.

U5 – Veřejné mínění se začne vyjadřovat k problému.

U6 – Požadavek zaměření politiky na problém (požadavek nápravy).

Hall zdůrazňuje, že v tisku nevidí přímou příčinu fotbalového chuligánství, domnívá se ale, že hlavním problémem je způsob, jakým tisk selektuje, prezentuje a definuje fotbalové chuligánství (Vochocová 2005).

I v České republice jednotlivé reportáže či články týkající se fotbalových chuligánů často (záměrně i nezáměrně) zkruslovují či přímo pozměňují sociální realitu. Stejně významnou hodnotu a vypovídací schopnost mají i fotografie. Často jsou doprovázeny fotografiemi z jiných, mnohem závažnějších akcí.

Novináři kladli (a kladou) na zdůraznění negativních jevů ve sportovní s fotbalem velký důraz a nebylo (a není) ničím neobvyklým, že nepokoje byly (a stále bývají) označovány za řádění „zvířat“, „primitivů“ nebo „divochů“, která vyústila ve „válku“, „řež“ nebo „bezuzdné řádění“, i když se později mnohdy prokázalo, že situace až tak dramatická nebyla (Beyer 2002).

Novinářům lze vytknout:

- přehánění některých skutečností (např. užití emocionálně zabarvených nevhodných výrazových prostředků – „válka“, „teror“, „řež“ atp.),
- úmyslné či neúmyslné lhaní (např. při informování o fanouškovských nepokojích či jejich přípravách),
- omyly při popisu jednotlivých fanouškovských skupin,
- vytváření nepřátelské atmosféry mezi fotbalovými fanoušky (nedodržování dělení mezi fanoušky, chuligány a ultras),
- vytváření mediálních fám (např. informacemi o domluvě radikálních fanoušků před MS 2006 na napadání německé muslimské komunity¹⁹⁸).

¹⁹⁸ Česká tištěná média přebrala informaci zveřejněnou italským deníkem Republica, že fotbaloví chuligáni, ultras a neonacisté z Anglie, Německa, Holandska a Španělska se během MS 2006 sjednotí a budou společně postupovat proti muslimským fanouškům, stejně jako proti muslimské komunitě v SRN. Údajně setkání jednotlivých táborů se mělo uskutečnit v rakouském Braunau (rodišti Adolfa Hitlera).

Bureš (2007) konstatuje, že každé násilí je vzrušující jak pro diváky, tak pro aktéry, a z toho důvodu je fotbalové chuligánství tak často medializováno.

Samozřejmě, že v posledních letech lze zaznamenat nárůst článků o fotbalovém násilí ve všech celorepublikových denících v porovnání např. s obdobím konce 90. let.

6 Evropeizace a Evropská politika proti fotbalovému chuligánství a rasismu

Vysoká intenzita chuligánského násilí a projevů rasismu a xenofobie v souvislosti s fotbalem si v Evropě v posledních více než dvaceti letech vyžádaly protireakce vnitrostátních i mezinárodních institucí a organizací, a to jak vládních, tak nevládních. Postupy proti fotbalovému chuligánství a rasismu lze v zásadě vymezit jako specifickou politiku (policy), v jejímž rámci působí různí aktéři s vlastními představami o řešení vyvstalých problémů. Výsledky politiky jsou především různé právní normy a další dokumenty, resp. jejich naplňování v praxi. Politika proti fotbalovému násilí či chuligánství a politika proti rasismu ve fotbale se částečně překrývají, nejsou však zcela totožné (Smolík 2005).

Tuto specifickou policy lze rovněž vnímat v několika rovinách, přičemž rozlišujeme lokální (aktéry jsou např. lokální bezpečnostní složky, pořadatelská služba, organizace zabývající se fotbalovým chuligánstvím působící v dané lokalitě), celostátní (speciální jednotky zajišťující fotbalová utkání, ministerstva, fotbalové svazy apod.), evropskou (UEFA, EU, Interpol apod.) i globální úroveň (Mareš, Smolík, Suchánek 2004).

Za výsledky této policy lze považovat především různé právní předpisy (zákony, vyhlášky apod.), dokumenty či přímo kampaně, které jsou aplikovány v boji proti fotbalovému chuligánství či projevům rasismu a extremismu.

V poslední době je pozornost upřena především na projevy rasismu (bučení na hráče jiné barvy pleti, rasistické nadávky, trans-

parenty apod.), a také proto se většina organizací působících v boji proti fotbalovému chuligánství soustřeďuje na boj s tzv. fotbalovým rasismem. Do něj se zapojují nejenom vládní, ale i nevládní organizace, včetně ultralevicových skupin (Antifašistická akce) či tisku.¹⁹⁹

I když je fotbalové chuligánství evropským problémem od konce sedmdesátých a začátku osmdesátých let, neexistuje jednotná politika celoevropských institucí k danému problému.

Mezinárodní legislativní rámec pro prevenci a potírání násilí při sportovních utkáních poskytuje Evropská úmluva k diváckému násilí, přijatá ve Štrasburku v roce 1985 jako součást smluvního základu Rady Evropy, která dle Centra strategických studií (2003) byla důsledkem bruselské tragédie v roce 1985. Tuto smlouvu Česká republika podepsala a ratifikovala dne 28. 4. 1995. Smlouva vstoupila v platnost dne 1. 6. 1995.

„Hlavní arénou“ fotbalového chuligánství je Evropa, kde existuje i nejrozvinutější politika proti tomuto fenoménu a nejdůležitější akademický výzkum této problematiky. Evropské dění rovněž nejvíce ovlivňuje situaci v České republice, přičemž díky utkáním v rámci evropských pohárů a kvalifikací na Mistrovství Evropy či Mistrovství světa ve fotbale jsou (či mohou být čeští občané konfrontováni především s projevy různých chuligánských skupin) (Mareš, Smolík, Suchánek 2004).

¹⁹⁹ Jako příklad lze uvést kampaň „Love Football Hate Racism“, jejímž hlavním cílem je boj proti rasismu a stále vzrůstající komercializaci profesionálního fotbalu. Primární činností Love Football Hate Racism je organizování amatérských fotbalových (a jiných) turnajů. Spíše než o výsledky jednotlivých zápasů jde o vytvoření přátelské atmosféry během hry, aby se turnaje staly místem, kde se mohou setkávat lidé s podobnými postoji a vzájemně se poznávat. Jak plyne ze samotného názvu aktivity, klade si LFHR za cíl propagaci antirasistických myšlenek. Negativní stanovisko je zastáváno i vůči jakémukoli jiné formě diskriminace. (stov. Move your ass 14/2006; <http://lifr.xf.cz/new.htm>).